

הזמנת אורחים שאינם שומרי תורה ומצוות לשבת

לפני שבועיים דנו בשאלת השאלת רכב לחבר שאינו שומר תורה ומצוות לצורך שימוש בשבת- כשידוע שהדבר יפחית באיסור שבת. היום נעסוק בשאלה קשה עוד יותר שרבים מרבני ישראל נזקקים לה, והיא- האם מותר להזמין אורחים לסעודת שבת, כשידוע שיגיעו לביקור ברכב תוך חילול שבת? לפני שנים היה בישיבה אברך שנוולד לו בן והברית היתה אמורה להיות בשבת. לאותו אברך חשוב היה מאוד לעשות את הברית בישיבה בגלל האוירה המיוחדת, אך ידע שאם יעשה זאת בישיבה יגרום הדבר לכך שבני משפחה שאינם שומרים תורה ומצוות יגיעו לברית ברכבים בשבת עצמה, תוך חילול שבת. ובא אלי ושאלתו בפיו- האם עליו להעביר את הברית לעיר המגורים של קרוביו כדי למנוע את חילול השבת?

שאלה זו נשאלת גם על ידי בעלי תשובה שרוצים להזמין את הוריהם שאינם שומרים תורה ומצוות לשבת, וכן על ידי הורים שומרי תורה ומצוות שרוצים להזמין את בנם שסר מדרך התורה לסעודת שבת כדי לשמור איתו על קשר – שלא יתנתק לגמרי. בדומה- זוג הנמצא בשליחות בקהילה בחו"ל ומעוניין להזמין את צעירי הקהילה לסעודה בשבת, אך יודע שיגיעו תוך חילול שבת.

השאלות אותן עלינו לשאול הן:

א] תוקף האיסור- האם האיסור בהזמנה עליו אנו דנים, הוא איסור דאורייתא או איסור דרבנן? בשונה מהמקרה של השאלת הרכב לחבר בו עסקנו לפני שבועיים, שם בכל מקרה תכנן חברו ליסוע ולחלל שבת, במקרה שלנו בהחלט ייתכן שלולי הזמנתי לא היה אותו חבר נוסע בשבת, ואם כן אני גורם את העבירה בצורה ישירה יותר.

ב] איסור לפני עור במצב בו לא נכשל- היד מלאכי (כללי הלמד אות שסז) דן, האם הנותן מכשול לפני חברו (הן מכשול רוחני והן פיזי וחברו לא נכשל- עבר משום לפני עור לא תתן מכשול או לא? וכך כתב: "נסתפקו בלימוד הישיבה, היכא שהנזיר לא שתה אותו כוס של יין, והבן נח לא אכל אותו אבר מן החי שהושיט לו, אי קעבר המושיט משום לפני עור לא תתן מכשול' או לא. מי נימא, דכיון דלא נכשלו באיסור על ידי ההיא הושה לא מיקרי תו מכשול, או נימא, כיון דסוף סוף הוא נתן המכשול לפניו עובר בלאו ד'לפני עור לא תתן מכשול' - אף דלא נכשלו בו", דהיינו, האם עיקר האיסור הוא בעצם נתינת המכשול לפני הזולת, וגם אם הלה לא נכשל לבסוף - עובר נותן המכשול בלאו זה, או דילמא יסוד האיסור הוא במה שגורם הכשלת הזולת, ולכן רק כשהלה נכשל על ידו בפועל עבר על לאו זה, ואם בסופו של דבר לא נכשל הלה לא עבר שום איסור".

ג] ביאור המחלוקת- בדברינו נראה אי"ה ג' שיטות: **א-** אסור דאורייתא, **ב-** מותר בתנאי שהמארח מציע לאורח לישון אצלו, **ג-** מותר בכל מקרה. נסו לעמוד על שורש מחלוקתם.

ד] האם מותר לאדם שאינו שומר תורה ומצוות כלי שאינו טבול במתנה?

תשובה

כאמור, מצאנו בספרי הפוסקים שלוש שיטות בענין:

א] שיטה א'- איסור מוחלט: הג"ר משה פינשטיין (אגרות משה א, צט) נשאל מפי הרב נפתלי קרליבך שהיה רב קהילה בארצות הברית, האם רשאי לעודד את המתפללים שבבית הכנסת בו הוא מכהן כרב לבוא לתפילות השבת בבית הכנסת, בשעה שידוע שרבים מהם יגיעו לבית הכנסת ברכבים תוך חילול השבת? והשיב שבמידה והמתפללים גרים בסמיכות לבית הכנסת ויכולים להגיע בקלות ללא חילול שבת, רשאי לעודדם לבוא, אולם אם גרים במרחק מבית הכנסת וקשה להם לבוא בלא שימוש ברכב, אסור לו לעודד את ביאתם לבית הכנסת הואיל וידוע שיעשו זאת על ידי חילול שבת. ולא זו בלבד- אם מעודדם לזה עובר על איסור חמור עוד יותר- הוא **מסית** אותם לעבור על עבירה חמורה!

ואף שרק המסית את חברו לעבוד עבודה זרה חייב סקילה, למד **האגרות משה** שגם מסית לעבירות אחרות חייב- אלא שחיובו הוא בדיני שמים בלבד. **האגרות משה** מוכיח את זאת מהגמרא במסכת סנהדרין: "ר"ש בר נחמן א"ר יונתן מנין שאין טוענין למסית מנחש הקדמוני". הנחש לא הסית את חוה לעבדו עבודה זרה, ובכל זאת מוגדר כמסית – הרי שיש מושג של 'מסית' בכל עבירה ועבירה, אלא שחיובו הוא בדיני שמים בלבד. **הג"ר יעקב אריאל שליט"א** מציין לדברי **הגר"י פערלא בביאורו על ספר המצוות לרס"ג** (ח"ג עונש כד- כה) שהנחש הסית את חוה גם לאיסור עבודה זרה. לדבריו נדחית ראיית **הג"ר משה פיינשטיין** שאיסור 'מסית' נאמר גם ביחס לשאר איסורי התורה. כמובן שלדברי **הג"ר משה פיינשטיין** אסור לאדם להזמין לביתו לשבת אורחים שיש חש שיגיעו לביקור תוך חילול שבת.

הג"ר אהרן לכטנשטיין ראש ישיבת הר עציון ציין, שעל פי תשובתו של **הג"ר משה פיינשטיין** יש לסגור מחצית מבתי הכנסת בארצות הברית. מפני שרבים מהם מבוססים על מתפללים המגיעים ברכבם בשבת, ועצם העובדה שיש תפילה במקום מביאה אותם לחילול שבת.

בדברי **הגר"מ פיינשטיין** רואים אנו דגש גדול על **התוצאה**- ועל כן, הואיל ולמעשה בעקבות דבריו הגיע האדם לעבירה, יש איסור בדבר, אף שבהם מצד עצמם לא היתה כל הסתם לאיסור.

[ב] שיטה ב'- מותר במציע לו לישון: הג"ר שלמה זלמן אוירבך בשו"ת מנחת שלמה (ב, ד¹) נשאל גם הוא בדומה לשאלה אותה נשאל **האגרות משה**, והשיב:

"מותר להזמין גם מי שגר רחוק ממקום התפילה **ולהציע לו** מקום לינה קרוב למקום באופן שלא יצטרך כלל לחלל שבת, ואף אם לא יקבל את ההצעה אין חייבים להגיד לו שימנע משום כך לבוא, וגם אין צריכים להזהיר אותו שאסור להגיע ברכב".

כיצד מועילה הצעתו של הרב/המארח שילוונו בביתו, הרי בדרך כלל ברור גם לו וגם להם שהם לא יענו להצעתו ויחללו שבת?

כדי להבין זאת עלינו ללמוד תשובה נוספת של **הגרש"ז אוירבך** (א, לה, ב) בה דן האם מותר לתת/למכור כלי לא טבול לאדם שאינו שומר תורה ומצוות שמסתבר לא יטבול את הכלי לפני השימוש, וכך כתב שם:

"יתכן שאם נאמר **שהאיסור של השתמשות עם כלי הנלקח מנכרי מסתעף רק מחובת מצוה** דרמית אקרקפתא דגברא לטבול את הכלי, אפשר דבכגון דא, כיון דאיכא למיתלי שיש למקבל עוד כלי כזה, וממילא אפשר שימכור כלי זה לאחרים והוא עצמו לא ישתמש בו לסעודה, וכן בלוקח מחנות, גם כן יש לתלות שאינו קונה לעצמו אלא כדי ליתנו במתנה לאחרים, **וכיון שאין זה ממש חפצא של איסור** כמו נבלה או יין לנזיר, **אינו עובר בכהאי גוונא על לפני עור ...** וגם דומה קצת למוכר אוכלין ומשקין למי שאוכל בלא ברכה, או כמו משכיר בית לעבריין, אף על גב שיש הרבה עבירות אשר בלא בית לא היו נעשין ועושין כן גם בכהאי גוונא דלא מצי למיגר מנכרי אלא מישראל. גם אין נמנעין מליתן או למכור אוכלין למי שאינו זהיר בקידושא ואבדלתא, אף על גב דאפשר שמלבד העבירה שאינו מקדש ומבדיל, הוא עושה גם עבירה בזה שאוכל ושותה; גם נוסעים עם נהג במוצ"ש אף שלא הבדיל וגם לפני שקרא ק"ש והתפלל".

מחדש הגרש"ז שאיסור הסיוע לעבירה המכשיל ממציא לחברו 'חפצא של איסור', אולם במידה ומה שנותן לו אינו חפצא של איסור, אין איסור בדבר. בתנאי, שישנה אפשרות כל שהיא שלא ישמש הדבר לאיסור- כגון שמסתבר שיש לו כלים אחרים או שיתכן וימכרם לאדם אחר.

¹ במהדורה החדשה הושמט דבר זה.

עתה נשוב לנידון שלנו- למד הגרש"ז אורבך שלהזמין אדם לשבת זהו 'חפצא של היתר' שהרי בזה מצד עצמו אין איסור ועל כן במידה וניתנת לו האפשרות לישון בבית המארח ולא לחלל שבת אין איסור בהצעה זו.

לאור זאת, **יש שהבינו בדעת הגרש"ז** שההיתר נאמר אפילו בנוגע לסעודת היום השבת, הואיל וגם היא מצד עצמה מוגדרת 'חפצא של היתר' וישנה היתכנות שלא יעבור על האיסור. אולם הג"ר **יעקב אריאל שליט"א** (שו"ת **באהלה של תורה** ה, כב) סבור, שיש לחלק בין הזמנה לסעודת ליל שבת (בה מגיע האורח לפני השבת)- שמותרת, לבין הזמנה לסעודת בוקר שבת- שאסורה: "בענין זה יש להבדיל בין הזמנת האורח לסעודת הלילה לבין הזמנתו לסעודת היום. אורח לליל שבת יש להזמין מבעוד יום ולהציע לו בכנות להישאר כל השבת. אם הוא יסרב להישאר ויחליט לחזור לביתו בשבת **זוהי החלטתו האישית** ואין כאן משום 'לפני עיור', וזאת משני טעמים. ראשית, מפני שהזמין דאג לכך שהאורח לא יצטרך לחלל שבת, אלא אדרבה החלטת האורח לחלל את השבת עומדת בניגוד לתוכן ההזמנה. ושנית, משום שהאורח אינו מחלל את השבת בשעה שהוא נענה להזמנה אלא רק אחר הסעודה בשעה שהוא חוזר לביתו, ונמצא שההזמנה גופא אינה מביאה בעליל לידי חילול שבת אלא רק גורמת אותה בעקיפין".

ג] **שיטה ג'- מותר כשכוונתו לטוב:** אכן, ישנם פוסקים הסבורים שמותר להזמין את האורח לביתו/המתפלל לבית הכנסת אף במקרה בו בודאות יחלל שבת, וזאת כאשר כוונתו של האדם לטובה- לקיום רצון הבורא, אינו עובר על איסור 'לפני עיור'. כך כתב הג"ר **יחיאל יעקב וינברג בשו"ת שרידי אש** (ב, ט):

"ובעיקר הדין דלפני עור, לולא מיסתפינא מרבתינו גדולי האחרונים ז"ל הייתי אומר, **דבמקום שהמכשיל מתכוון לעשות מצוה אין בזה משום לפני עור...** ולפי זה צריך לומר מצד הסברה, שבמקום שיש לפניו מצוה לעשות, אין להימנע ממצוה זו, אפילו במקום שיכול לגרום שעל ידי זה יעבור חברו עבירה, שהוא אינו רוצה להחזיק ידי עוברי עבירה אלא לקיים מצוות הבורא, ואדרבא, על ידי זה יעורר רגשי תשובה וחרטה בלב העברייך לראות את דרך האמת בראותו שחברו משתדל לקיים מצוות בוראו".

ובדומה כתב הג"ר **משה שטרנבוך שליט"א בשו"ת תשובות והנהגות** (א, שנח)². ה**שרידי אש** מוכיח את דבריו מדברי **תלמידי רבנו יונה** בברכות (מב, א), שם מביא את ה**רי"ף** את דברי הגמ' (חולין קז, ב): "לא יתן אדם פרוסה לשמש אלא אם כן יודע בו שנטל ידיו". כתבו על זה **תלמידי רבנו יונה**:

"יש למדין מכאן שאין ראוי לתת לאכול אלא למי שידוע בו שיברך. ונראה שכיון שמתכוין לעשות מצוה, שנותן בתורת צדקה, מותר".

ד] עד עתה, נקודת המוצא שלנו היתה שעוסקים אנו באיסור תורה של 'לפני עיור', הואיל ולולי הזמנת המארח, יתכן והאורח לא היה נוסע כלל בשבת- נמצא שהוא זה ש'הביא' את האורח לידי איסור. אולם הג"ר **אשר וייס שליט"א** סבור, שכל הנידון בסוגיא אינו במישור ה'דאורייתא' של איסור 'לפני עיור'- 'וואף שיש מקום לטעון דרך כאשר נזיר לוקח כוס יין זה ובן נח לוקח אבר מן החי זה בחד עברא דנהרא שרי, ולא בנדון דידן שאנו מכשילים אותם לנסוע לביתנו, ואילו כן היה נוסע למקום אחר. באמת נראה פשוט דכל כהאי גוונא הוי חד עברא דנהרא, דמה לן אם יסע לכאן או לכאן, ואם יאכל חתיכה זו או אחרת....".

² אכן, הוא הוסיף בתשובתו שם שהמארח מציין באוזניהם שאין דעתו נוחה מכך שנוסעים בשבת, ועל ידי זה 'יתן' אין כאן חיוב ערבות להפרישם במחללי שבת בפרהסיא'.

הואיל וכל האיסור שלפנינו הוא איסור מסייע מדרבנן- סבור הג"ר אשר ויס שליט"א שכאשר במעשה זה עצמו מוכיחו ומקרבו לה' אין בזה כל איסור, וכך כתב³:

"בהזמנת 'פורקי עול' לסעודת שבת מתקיים חיוב תוכחה, שכן כל מטרת ההזמנה היא בעצם 'תוכחה', על ידי מה שמראים לו את נועם קדושת השבת הנראה לעין כל בשעת סעודת השבת, ועל ידי זה יתעורר לשוב בתשובה שלימה, ואין לך תוכחה גדולה מזו. ואשר על כן, בוודאי שאין בהזמנתו לסעודת שבת איסור מסייע לדבר עבירה, אלא אדרבה, קיום מצווה בהזמנה, ובוודאי שאין סיבה לאסור את ההזמנה משום 'מסייע לדבר עבירה'".

הלכה למעשה, יש לחלק בין הזמנה לשום קרבה/קירוב וכדומה, ששם יש לסמוך על הגרש"ז אוירבך- ולהזמין את האורחים- כמובן בכפוף לכך שיש להציע להם את האפשרות לישון במקום. לבין מקרה בו זוהי הזמנה סתמית של ידידות, שאז יש לחשוש לדברי הג"ר משה פינשטיין ולהימנע ממנה. ועל כן, במעשה שהזכרנו באברך שרצה לעשות את הברית בישיבה- אמרתי לו שיעשה אותה בעיר המגורים של קרוביו.

נציין, שגם למתירים יש להיזהר מחילול ה', ועל כן אל למארח ללוות את האורח עד לרכבו, וכן אל לבית הכנסת לפתוח את שערי החניה שלו בשבת, כפי שכותב הגרש"ז אוירבך בתשובה (שם): "מגרש חניה של בית הכנסת אשר בו מקיימים את התפילה חייב להיות סגור במשך כל השבת ויום טוב".

³ מתוך חלופת מכתבים המופיעה בספר **רץ כצבי** שבת עמ' תקיח.